

FLÄCKEBO KYRKA

Fläckebo Klockarbol 1:2, Fläckebo församling, Sala kommun, Västmanlands län

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Fläckebo i mellersta Västmanland är en liten jordbruksdominerad socken i övre delen av Svartåns dalgång. Vid sidan av självvägande bönder dominerades området länge av de två godsena Axholm och Svanå.

Kyrka och kyrkogård ligger på en mindre höjd omgiven av slättbygder vid den grunda, vassbemängda Fläcksjön. Här finns alltjämt den bebyggelse som under lång tid kännetecknade svenska kyrkplatser. Närmast öster om bogårdsmuren ligger sockenmagasinet som med sina två våningar höjer sig över sex bevarade kyrkstallar, förklarade som byggnadsminnen. På andra sidan om förbipasserande landsvägen mot Skultuna ligger komministergård, f d klockarbostad och folkskola. En halv kilometer söder om kyrkan finns även f d kyrkoherdebostället, en större ensamliggande gård.

Övre bilden: På kyrkbacken öster om Fläckebo kyrka finns sex bevarade kyrkstallar, samt sockenmagasin och likvagnsbod. År 1915 beslutade församlingen om rivning för att istället bygga en sammanhängande stallänga, men planerna gick omintet sedan hembygdsföreningen engagerat dåvarande riksantikvarien Sigurd Curman i frågan. Nedre bilden: Fläckebo komministergård, vars huvudbyggnad uppfördes 1759, västra flygeln på 1840-talet. Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården har närmast formen av en långsträckt rektangel med kortsidorna i nordost och sydväst. Övre, äldsta delen sluttar från öster ned till en stentrappa till den nedre, nyare delen som sluttar mot Fläcksjöns strandområde.

Fem ingångar leder in till kyrkogården. Huvudingången i öster utgörs av en dubbelgrind av svartmålat järn mellan putsade stolpar. På samma sida av muren, åt norr vid sakristian, finns en öppning där en stiglucka tidigare var belägen.

Gravplatserna är belägna söder och väster om kyrkan, inordnade i grästäckta områden och kvarter, åtskilda genom grusade eller plattsatta gångar. Bland träden som skuggar den gamla kyrkogården märks främst de ståtliga ekarna.

Nordväst om kyrkans huvudingång ligger bårhuset från 1950, med vitputsade fasader, gallerförsedda fönster och sadeltak täckt med enkupiga tegelpannor.

Bårhuset ritades av dåvarande länsarkitekten Edvard Lundqvist i Västerås. Den gråmålade dubbelporten har järnbeslag smidda av K. J. Hansson i Sätträbrunn.
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Fläckebo kyrka omfattar långhus med rakslutet kor i öster och sakristia mot norr, samt västtorn. Såväl de äldsta, medeltida murverken som de senare tillkomna består till större delen av gråsten. Tegel förekommer i muröppningar, gavelspetsar och längst upp i tornet.

Fasaderna är slätputsade och kalkavfärgade i ljust gulaktig nyans. Tornets fasader har livats med breda hörnpilastrar och gesimser, samt frontespiser för urtavlor. I långhusets rundbågiga fönsteröppningar sitter fönster från 1956-57, utan spröjsverk men med mitt- och tvärposter indelade i mindre bågar, målade med grön oljefärg. Undantag utgör östra gavelns fönsteröppning, där ett svartmålat gjutjärnsfönster i nygotik från 1877 behållits. Från samma tid är de nedre tornfönstren, fast i enklare utförande av trä. Kyrkan har två rundbågiga portaler, en mitt på långhusets södra sida och en i tornet i väster, båda med kopparklädda pardörrar från 1956-57.

Kyrkans västra och södra sida – Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Långhusets tak är brutet i ett flackt övre och brant nedre fall, mot öster en valmad gavelspets. Som taktäckning tjänar galvaniserad, svartmålad plåt, fränsett två band kopparplåt närmast tornet. Sakristian har ett koppartäckt pulpettak krönt av en hög putsad skorsten och tornet en åttasidig koppartäckt spets på fyrsidig bas.

Östra gaveln –
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Kyrkorummet har väggar avfärgade i grå-gråbeige nyans, är över de bakre två tredjedelarna täckt med medeltida stjärnvalv och över den främre med två tunnvalv med avskiljande balk. Stjärnvalven förenas med murarna utan pelare eller sköldbågar, vilket avspeglar att valv och väggar byggts samtidigt. Valvstrålarna är skarpt markerade och stöttas symboliskt av atlasfigurer i relief. Valvkapporna har sedan 1926 målningar som avbildar evangelisterna samt änglar och lyror. De båda främre tunnvalven är rikare dekorerade med växtrankor, medaljonger och utdrag från de fyra evangelierna, allt genomfört efter arkitekt Agi Lindegrens anvisningar 1893-94. Korets väggar har kvaderindelats med fina linjer.

Stjärnvalvens dekormålningar av Torsten Norberg 1926 är ganska sparsmakade vid en jämförelse med Agi Lindegrens målningar i de främre tunnvalven - Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Lindegren ritade även den öppna bänkinredningen med gavlar i nygotik och det stora korfönstrets glasmålning. Altaret i trä är från 1773, men dess gröna marmorering och förgyllda sniderier tillkom vid ombyggnad 1832 efter ritning av C G Blom Carlsson. Denne ritade även den nyklassiska prydnaden som omger korfönstret, liksom förmodligen predikstolen med uppgång, korg och baldakin. En del sniderier från 1600-talets predikstol har sparats på annan plats och en del av den tidigare predikstolsstommen ingår i den nuvarande.

Långsidornas fönster har inre bågar med blyinfattat antikglas, insatta 1956-57. Golvet består i bänkar och mittgång av oljade furubräder från 1997, i koret av ett lackat furugolv från 1971.

Läktaren i väster bärs upp av fyrkantiga pelare i trä och har en stänkmarmorerad barriär med bukformig balkong i mitten. Orgelverket är byggt 1935, med bibehållande av en fasad från 1862. Läktarunderbyggnader gjorda 1971 har mot kyrkorummet klätts med paneler målade med grå äggoljetempera.

Vapenhuset och våningsplanet ovanför har i hög grad bevarat sin ursprungliga fasta inredning från 1877. Här ligger skurgolv av kilsågade bräder med smidda spikskallar. På båda sidor om gången finns två smala trapplopp med yttre beklädnad av handhyvlad och limfärgad panel. I fönstren sitter enkla båggar med smäckra spröjsverk, de översta formade som kronblad.

I sakristian finns en bevarad rörspis från 1813 och en grupp 1700-talsmöbler. Annars präglas utrymmet av den nyinredning 1961, då klinker lades på befintligt betonggolv och väggarna putsades med KC-bruk.

Smala dubbeltrappor leder från vapenhuset upp till ett förrum till orgelläktaren. Pardörrarna insattes 1877 - Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Kort historik

Platsens första kyrka antas ha tillkommit på 1100-talet och var möjligen av trä. Ursprunget till den nuvarande byggdes under 1400-talets sista decennier. Då bestod den av långhus med sakristia utbyggd mot norr och vapenhus i söder. Yttertaken var spånklädda och gavelfasaderna hade sannolikt tegelorneringar. Över kyrkorummet slogs två stjärnvalv av så kallad Enköpingsstyp, med halvstensribbor och symboliska stöttor i form av figurer i relief.

Efter en förfallsperiod genomgick kyrkan stora reparationer under senare hälften av 1500-talet. På 1600-talet förnyades kyrkorummet med ny altarpupp 1625 (delar av dåvarande altarskåp finns kvar) och kanske tillkom den första bänkinredningen vid samma tid. Predikstol färdigställdes 1642 av den på orten verksamme Erik Nilsson, en av dåtidens mest kända mästare. En del av predikstolens utsmyckning finns bevarad i kyrkan och möjligen ingår dess stomme i dagens predikstol.

På 1700-talet blev kyrkan otillräcklig för den växande befolkningen, vilket motiverade 1798 års stora utbyggnad ledd av byggmästare Eric Sjöström. Dåvarande östra gaveln revs, liksom sakristian i norr, vapenhuset i söder och klockstapeln. Kyrkan förlängdes mot öster för att få plats med ett större kor och på dess norra sida utbyggdes en större sakristia. Nuvarande fönsterindelning gjordes. Långhustaket fick brutet fall och torn av trä med kopparklädd huv, dit klockorna från den rivna klockstapeln flyttades.

Fläckebo kyrka fotograferad år 1876, med sitt dåvarande mittorn i trä som kom att kallas "Höpåsen". Då tornet byggdes fanns planer på en utbyggnad till korskyrka.
Digital kopia av foto i kyrkans sakristia

På 1830-talet förnyades kyrkorummets främre del med altare, altarprydnad och predikstol i nyklassisk stil, varav åtminstone de två förstnämnda ritats av C G Blom Carlsson. Alltjämt befintlig orgelfasad byggdes 1862 efter ritningar av Ludvig Hedin.

Den särpräglade mittornskyrkan gick förlorad vid nästa stora ombyggnad 1877, genomförd efter ritningar av Överintendentsämbetets arkitekt Oskar Eriksson. Vid det laget var mittornet både nedgången och stilmässigt föråldrat. Istället byggdes nuvarande västtorn med kopparklädd spets. Sedan mittornet borttagits måste långhusets tak till en del nybyggas och dess tidigare spåntäckning ersattes med falsad plåt. 1798 års fönster med blyinfattat glas ersattes med gjutjärnsfönster.

Den yttre omgestaltningen följdes av en inre åren 1893-94, under ledning av arkitekt Agi Lindegren. Då ersattes 1700-talets slutna bänkinredning med nuvarande öppna bänkrader. I korets tunnvalv målades dekorationer och korfönstret fick en glasmålning. Vid nästa inre förnyelse 1926 fick även de båda medeltida stjärnvalven dekormålning, fast mer dämpad.

Vid stor yttre upprustning 1956-57 krymptes långsidornas fönsteröppningar, tidigare järnfönster ersattes med dubbla fönsterbågar i trä, de inre med blyinfattat nyantikglas. Östra gavelns fönster med glasmålning behölls. Arbetena syftade också till att komma tillrätta med de fuktskador, som då förekom i långhusets nedre murverk. Dränering lades därför runt kyrkan och fasaderna putsades med mer fuktbeständigt KC-bruk. Än svårare var fuktproblemen i sakristian, som reparerades två år senare.

Kyrkans fuktproblem fanns dock kvar, vilket konstaterades inför en stor inre upprustning 1971. Då revs dåvarande golv upp för att kunna schakta ur underliggande fyllning och lägga kapillärbrytande undergolv av lecablock. På detta lades i tidens anda en sisalmatta på spånplattor, som dock revs ut 26 år senare för att ersättas av nuvarande furugolv.

Övriga insatser som genomfördes 1971 var två läktarunderbyggnader för inredning av brudkammare och förråd. Valvens och väggarnas målning rengjordes med bröd, medan målningen på altare, predikstol och läktarens snickerier bättrades. Bänkinredningen med angränsande paneler ommålades med oljefärg i samma nyanser som förut.

Vid den senaste yttre renoveringen 1984 skedde återgång till ett mer traditionellt kalkbruk. Långhusets falsade takplåtar från 1877 kasserades och ersattes med nuvarande.

Långhusets norra sida
och sakristian –
Digitalfoto Svensk
Klimatstyrning AB

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Kyrkplatsen i Fläckebo är en av stiftets mest välbevarade kyrkomiljöer. Sockenmagasin, kyrkstallar och komministergård är byggnadsminnesförklarade.

Till sitt yttre präglas Fläckebo kyrka i första hand av om/tillbyggnaderna 1798 och 1877. Vid den förra tillkom nuvarande sakristia, långhuset utvidgades till dagens storlek, fick brutet tak och nuvarande fönsterindelning. Vid den senare tillbyggdes västtornet och på långhusets tak skedde byte från spån- till plåttäckning. Den mest påtagliga yttre förändringen sedan dess är att fönsteröppningarna krymptes och fick nya snickerier 1956-57.

Kyrkans medeltida ursprung visar sig vid inträde i kyrkorummet, med sina två stjärnvalv slagna under senare delen av 1400-talet. De främre tunnvalven slogs vid 1798 års utbyggnad, då även altaret från 1773 fick nuvarande placering – senare omformat.

För övrigt är kyrkorummets färgsättning och inredning till stor del åstadkommen på 1800-talet. Altare, altarprydnad och predikstol i nyklassisk stil tillkom 1832 och orgelfasaden 1862. Bänkinredningen, det målade korfönstret och tunnvalvens målningar ingick i arkitekt Agi Lindegrens omgestaltning 1893-94.

1926 fick även stjärnvalven målningar, fast mer stramt hållna. Andra 1900-talstillskott är läktarunderbyggnaderna, gjorda 1971, men dessa påverkar i mindre grad kyrkorummets karaktär.

Vapenhusets inredning har behållit ovanligt mycket av enkel 1800-talskaraktär. Faktiskt fungerar detta rum alltjämt som kallfarstu.

I sakristian finns en rörspis från 1798 bevarad. Annars är detta den del av kyrkan som genomgått flest förändringar under 1900-talet. Dess nuvarande fasta inredning är i huvudsak från 1961, med kompletteringar gjorda 1971 och 1997.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Den långa historiska kontinuiteten är väl avläsbar; Genom att tidigare restaureringar skett med relativ respekt för befintliga detaljer uppvisar kyrkorummet och angränsande rum en rik sammansättning av historiska inslag.
- Kyrkans två medeltida stjärnvalv och de två tunnvalven från 1798 utgör i sig ett omistligt värde, liksom övriga medeltida murar.
- Valvens målningar från 1893-94 respektive 1926 är av stort stilhistoriskt intresse, inte minst för att de är så vitt skilda till sin karaktär.
- Altare, altarprydnad och predikstol fick sin nuvarande utformning 1832 och är därför stilmässigt nära sammanhållna.
- Vapenhuset har bevarat en enkel 1800-talskaraktär som blivit alltmer sällsynt.
- Sakristians ursprungliga eldstad med tillhörande skorsten är numera ovanlig i sitt slag och därför angelägen att bevara.
- Bevarad kyrkogårdsmur med grindöppningar, såväl äldre som nyare, betyder mycket för kyrkomiljön.
- Även angränsande sockenmagasin, kyrkstallar och komministergård är skyddade enligt kulturminneslagen
- Gravvårdar av större kulturhistoriskt värde har utpekats i läns museets gravvårdsdokumentation 1995.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksarkivet (RA):

- Överintendentsämbetets huvudarkiv; ritningar 1777, 1832, 1862 och 1877

Västmanlands läns museum (VLM):

- Gravvårdsdokumentation, redovisad i mars 1995 av antikvarie Eiwor Sandberg
- Fläckebo kyrkstallar, Byggnadshistorisk dokumentation och rapport om 1996-97 års upprustning, diarienummer 95: 96-311 & 97: 248-310
- Antikvariska kontrollrapporter om utförd golvomläggning 1996 och öppning i kyrkogårdsmur 1998

Västerfärnebo pastorats arkiv (VPA):

- O I a: 2; Bygghandlingar från 1927, 1952, 1956-57, 1960, 1968
- O I a: 3; Bygghandlingar från 1970-71

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd, inkommen till domkapitlet den 22/12 1801
- Västerås domkapitel E IV a; 16b, inventarium 1773, inventeringar 1810 och 1840
- Västerås domkapitel E IV b; 21, inventarium 1880, ämbetsberättelser 1914 och 1947

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan: Västmanlands kyrkor i ord och bild - Förlag: Staffan Björklund 2000

Berggren, Bonzo: Kyrkorna i Västmanlands län; en presentation i text och bild över samtliga kyrkor tillhörande Svenska kyrkan/utgiven av Västmanlands nyheter - Västerås 1982

Boström, Erik: Medeltida kalkmålningar i Västmanlands län – en inventering/*Västmanlands fornminnesförening och Västmanlands läns museum, årsskrift 1984, s 7-132/*

Ekström: Västerås stifts herdaminne, del 1:2; Återstående församlingar – Västerås 1949

Kilström, Bengt Ingemar, Fläckebo Kyrka, Västerås stifts kyrkoberskrivningskommitté, 1999

Redelius, Gunnar, Fläckebo Kyrka, Västerås stift kyrkoberskrivning 1976

Simonsson, Henry: Fläckebo kyrkomiljö – invid den vassrika sjön/*Tidernas kyrkplatser, tolv kyrkomiljöer i Västmanlands län – Redaktör Krister Ström, Västmanlands läns museum 1998, s 26-29/*

Sjögren, Josef, Orgelverken i Västerås stift, En historisk översikt 1952 - Nordiska Museet handlingar 40

Övriga uppgifter

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift. Inventeringsperiod: 2004-09

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift. Färdigställd: 2005-05-17

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1100-talet	Nybyggnad Specifika inventarier – dopfont	Den ursprungliga kyrkobyggnaden, möjligen i trä, antas numera ha blivit uppförd på 1100-talet. Den bevarade dopfunten i sandsten, med slät kupa och repstav kring foten, är från denna tid.		Kilström, s 2-3 Redelius, s 2-3, 12
1333	Specifika inventarier	Kyrkans äldsta bevarade gravsten, inmurad i dagens korvägg, härstammar från detta år.		Redelius, s 6
1431 (?)		Årtalet är skrivet med nutida siffror i västliga valvet. Troligen tillkom inskriptionen vid 1926 års restaurering. (påhitt, feltolkning?)		Kilström, s 2-3 Redelius, s 7
1400-talets senare del	Ändring – ombyggnad, stomme Valvslagning	Den nuvarande kyrkans långhus uppfördes. Gavelfasaderna hade sannolikt tegelorneringar. Mot söder utbyggdes vapenhus. Sakristian i norr kan ha sparats från den tidigare kyrkan. Över kyrkorummet slogs stjärnvalv med halvstensribbor, samt tegelfigurer där ribborna möter murarna. <ul style="list-style-type: none"> • I det mellersta valvet har ett M dokumenterats, vilket troligen är ett Mariamonogram. (Detta M blev på 1800-talet tolkat som den romerska siffran 1000 som alltså skulle vara kyrkans byggnadsår, men eftersom det är orimligt tidigt har antagandet numera avfärdats.) • På en av valvens tegelfigurer har spår av brun och blågrå målning identifierats; annars har allt medeltida måleri gått förlorat. • Rökelsekar från denna tid finns ännu bevarade 		Boström, s 41-42 Kilström, s 1-3 Redelius, s 7 VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd, till domkapitlet den 22/12 1801
1543-44	Äldre kulturhistorisk inventering	Gamla klockstapeln var ”så skröplig att den måste stödjas med styltor”. Kyrktaket var angripet av röta och läckte igenom ned på valvet.		Ekström, s 676
1554-76	Vård/underhåll	Relativt stora reparationer skedde under prosten Lars Jonssons tjänstetid. År 1555 medgav konungen att 2 pund spannmål fick anslås till dessa arbeten.		Ekström, s 677
1577		Noterat ”I stapeln sutto 2 klockor och på valvet en”.		Ekström, s 678
1623	Äldre kulturhistorisk inventering	Vid visitation var ”kyrkan i gott stånd med undantag av att västra gaveln, valvet i sakristian och vapenhuset något rämnat”. Klockstapeln betecknades som gammal, kyrkobalken till större delen förfallen.		Ekström, s 680
1625	Fast inredning – altaruppsats	Kyrkan fick ny altaruppsats vid denna tid (delar av dåvarande altarskåp är idag uppsatt på långhusets södra vägg).		Kilström, s 4
1634	Fast inredning - altare	Ombyggnad; Altaret flyttades bakåt till östra väggen.		ATA: Ihrfors, s 1920
1642	Fast inredning - predikstol	Kyrkan erhöll en ny predikstol med trappuppgång och ljudtak. Detta var en gåva av Christer Månsson, fogde på Axholms gård.	Mäster Erik Nilsson, Hedtorpet i Fläckebo	VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd, till domkapitlet den 22/12 1801 Kilström, s 9
1647	Specifika inventarier – kyrkklocka	Lilla kyrkklockan göts av Jöran Patansson i Sala		Redelius, s 14

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1647	Specifika inventarier – kyrkklocka	Lilla kyrkklockan göts av Jöran Patansson i Sala		Redelius, s 14
1752	Vård/underhåll – exteriör	Yttertaket spånslogs och tjärades		VS: E IV a; 16b, Inventarium 1773
1754	Vård/underhåll – exteriör	Väggarna lagades och avfärgades in- och utvändigt		VS: E IV a; 16b, Inventarium 1773
1758	Äldre kulturhistorisk inventering	Olof Graus teckning av kyrkobyggnaden visar att: <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkan ännu hade ett brant, spåntäckt sadeltak. • Kyrkan omgärdades av en bogårdsmur med stiglucka framför dåvarande vapenhuset i söder. • Utanför östra gaveln stod en klockstapel, och bortom den kyrkbodar och stallar. 		Kilström, s 2 Ahlberg, s 58-59
1773	Fast inredning – altare	Altare av trä färdigställdes av snickare och marmorades i grön nyans, på framsidan prydd med förgyllt sol, druva och ax. Dekoren var enligt beskrivning 1801 gjord av papper.		VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd, till domkapitlet den 22/12 1801
1777	Äldre kulturhistorisk inventering	Uppmättningsritning av kyrkans plan gjordes. Planritningen påvisar att stenkyrkan från 1400-talet hade sakristia i norr, ingångar både genom vapenhuset i söder och västra långhusgaveln. Uppgifterna bekräftas även av 1773 års inventariebeskrivning. (Obs: Sakristians enligt ritningen tunnare murverk har av Gunnar Redelius tolkats som att den ursprungligen var byggd i anslutning till en träkyrka.)	Byggmästare Johan Sundberg, Sala	RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62 VS: E IV a; 16b, Inventarium 1773 Redelius, s 2-3
1783		Förordning förbjöd försäljning av gravplatser i kyrkan.		VLM: Gravvårdsinventering
1789	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Stiglucka revs och ersattes med två murade grindstolpar.	Läns murmästare Eric Sjöström	VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd inkom till domkapitlet 22/12 1801
1798	Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, stomme Nybyggnad – torn Ändring – ombyggnad, interiör	Stor utbyggnad, i enlighet med osignerad ritning i riksarkivet ("I nåder gillad den 25/2 1796"). Större delen av arbetet genomfördes månaderna maj-augusti; <ul style="list-style-type: none"> • Dåvarande östra gaveln revs, liksom sakristian i norr, vapenhuset i söder och klockstapeln • Kyrkan förlängdes med ett kor mot öster. • Fasaderna putsades och avfärgades med vit kalkfärg. • Mot söder ökade fönsteraxlarna från två till tre, mot norr från en till två. Tillkommande fönsterbågar var utförda i trä med blyinfattat glas. (Över västra gaveln behölls tills vidare ett äldre, gallerförsatt fönster.) • Nya pardörrar insattes i södra och västra portalerna. • En ny, större sakristia byggdes i östligare läge • Långhusets sadeltak revs och ett brutet tak restes. • Mitt på långhustaket byggdes ett torn av trä. Stommen utgjordes av fyra stolpar förbundna med strävor som vilade på kyrkans ytterväggar. 	Arkitekt (okänd) vid Överintendent-ämbetet Läns mur- och byggmästaren Eric Sjöström	RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62 Osignerad ritning i Överintendent-ämbetets huvudarkiv VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd och beskaftenhet, inkom till domkapitlet den 22/12 1801 VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1798 (forts från förra sidan)	Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, stomme Nybyggnad – torn Ändring – ombyggnad, interiör	<ul style="list-style-type: none"> Tornet fick en lanternin med kopparklädd huv och en altan med blåmålat räcke och golv av järnplåt. Klockorna flyttades från den rivna klockstapeln upp i tornet. Tillkommande kor täcktes med en valvkupa utan markerade ribbor och fick golv av tegelsten. Eftersom berget låg så ytligt under det nya koret måste korgolvet läggas tre steg över övriga kyrkans golv och för att skyla berget murades en sockel för altaret Det grönmarmorade altaret från 1773 flyttades, varvid utsmyckningen skadades men kunde lagas. Ny cirkelformig altarring byggdes. På korets södra sida byggdes bänkar för godset Axholms innehavare och på korets norra byggdes prästbänk. Kyrkorummets bänkinredning hade dörrar, gångjärn, skottreglar, säten, ryggstöd och pallar. På manssidan fanns pulpeter, på kvinnosidan bara bokstöd. Bänkarna marmorades i ljusblå nyans. Tidigare läktare i norr och söder revs och ersattes med en större i väster. Mellersta ljuskronan installerades. 	Arkitekt (okänd) vid Överintendent-ämbetet Läns mur- och byggmästaren Eric Sjöström	RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62 Osignerad ritning i Överintendent-ämbetets huvudarkiv VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas tillstånd och beskaftenhet, inkom till domkapitlet den 22/12 1801 VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840
1799	Ändring – ombyggnad, stomme	Det nybyggda klocktornet orsakade svåra skakningar vid ringning och byggmästare Sjöström måste därför återkomma och göra konstruktionen stabilare.		VS: E IV a; 16b, Berättelse om Fläckebo kyrkas, inkom till domkapitlet den 22/12 1801
1810		Vid inventering konstaterades att mögel och svamp förekom i kyrkorum och sakristia.		VS: E IV a; 16b, inventering den 30 maj 1810
1813	Ändring – ombyggnad, golv	Sakristians golv blev omlagt med ”försvarliga ½-bottenbräder”		VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840
1830-31	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Kyrkogården utvidgades och bogårdsmuren flyttades mot söder. Invigning av nya kyrkogården skedde den 6 november 1831		VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840
1832	Fast inredning – altare Fast inredning - predikstol	Predikstolen ombyggdes till nuvarande utseende; grönmarmorerade fält och förgyllda sniderier. Ny uppgång byggdes. ”Fläckeboomästarens” snidade tavlor från 1642 sattes upp under orgelläktaren. I hur stor utsträckning 1600-talets predikstolsstomme finns kvar är oklart. Altaret ombyggdes, fick grön marmorering och förgyllt listverk som inramar bokstäverna I H S. På altaret uppställdes ett förgyllt kors med törnkrona. Altarprydnad i nyklassisk stil uppsattes runt korfönstret. Altaret och predikstolen invigdes den 7 oktober 1832 av pastor Utterström.	C G Blom Carlsson (Altare och altarprydnad, troligen även predikstolen)	VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840 Inskription i predikstolen RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62
1840	Vård/underhåll	Vid inventering konstaterades att dåvarande mittornets altangolv var borttaget och räcket ruttet. Sakristians golv krävde upprepade lagningar på grund av röta och svamp.		VS: E IV b: 21, Inventering 10/6-1840

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1844	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Kyrkogården utvidgades mot väster		VLM: Gravvårdsdokumentation
1862	Fast inredning – orgel, orgelfasad	Orgel med 6 stämmor från C J Lund installerades. Orgelfasaden hade ritats av Ludvig Hedin.	Ludvig Hedin & Orgelbyggare C J Lund	Kilström, s 16 RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62
1871		Kyrkklockan från 1647 sprack vid ringning.		Redelius, s 14
1876	Äldre kulturhistorisk inventering	Kyrkans mittorn ”Höpåsen” fotograferades kort tid före rivning.		Redelius, s 4-5 Foto i Fläckebo kyrka
1877	Ändring – ombyggnad, stomme Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, interiör	Stor förnyelse efter ritning upprättad av Oskar Eriksson; <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkans mittorn ”Höpåsen” revs. • Istället uppfördes nuvarande västtorn av gråsten, samt tegel kring muröppningar. Det fick slätputsade fasader med breda hörnpilastrar, kransgesims och två putslistor och fris, längst upp en åttakantig, kopparklädd spets. • Kula och kors förgylldes och flyttades från det gamla till det nya tornet. • Tidigare spån togs bort från långhusets tak och istället lades galvaniserad plåt som målades med oljefärg. • I väster upptogs en rundbågig portal och ovanför denna gjordes en minnestavla med byggåret. • 1798 års fönster med blyinfattat glas borttogs och gjutjärnsfönster blev istället insatta, på in- och utsidorna klädda med oljemålad järnplåt. • Kyrkans fasader lagades och avfärgades. • I anslutning till byggandet av tornet göts lilla klockan om och fick en vikt av 515 kilo. Omgjutningen skedde i Stockholm hos A J Beckman. • Kyrkorummets tegelgolv revs ut och ersattes med plank. 	Arkitekt Oskar Eriksson, Öveintendent-ämbetet Byggmästare Björk Anders Jonsson, Vikarbyn i Rättviks socken Klockgjutare A J Beckman, Stockholm	Kilström, s 5 Redelius, s 4-5 RA: Ö I Ä, D II b: 2; F 62 VPA: Ritning av Oskar Eriksson 12/6 1875 VS: E IV b; 21, Inventarium 1880 Egna noteringar
1879	Ändring – ombyggnad, golv	Efter upprepade lagningar till följd av röta fick sakristian helt nytt trägolv		VS: E IV b; 21, Inventarium 1880
1883	Specifika inventarier – tornur	Tornur installerades till en kostnad av 2 224: -. De ursprungliga urtavlor var utförda av zink.	F V Tornberg, Stockholm	Sala allehanda 1932-09-30 Salaposten 1932-09-28
1889	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Kyrkogården utvidgades		Redelius, s 6
1893-94	Ändring – ombyggnad, interiör	Inre omgestaltning och renovering; <ul style="list-style-type: none"> • Den slutna bänkinredningen utbyttes mot en öppen. • I korets tunnvalv målades lövrankor och medaljonger med bibelord från de fyra evangelierna. • I koret insattes fönster med glasmålning, ritat av Agi Lindegren och tillverkat av glasmålaren R Callmander, Göteborg. Änkan Stina Persdotter i Gusjö hade beställt fönstret. • Sedan glasmålningen tillkommit borttogs 1832 års stora, förgyllda kors med törnkrona. • Korgolvet sänktes (1 fot) 	Arkitekt Agi Lindegren, Stockholm	Kilström, s 5, 7 Redelius, s 8-9

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1906		Altaret försågs med ett krucifix av förgylld brons, skänkt av Elise Edman, född Biel, änka efter överstelöjtnant Viktor Edman. Detta krucifix ersatte det större korset från 1832 som avlägsnades vid renoveringen 1893-94.		Kilström, s 7 Inskription i krucifixet
1911-14	Ändring – ombyggnad, golv	Sakristians rötskadade trägolv revs upp och ersattes med asfaltstruken cement.		VS: E IV b; 21, Ämbetsberättelse 1914
1914	Specifika inventarier – dopfont	Dopfonten försågs med silverskål		Kilström, s 12
1923	Teknisk installation – värme	Ny järnkamin installerades i kyrkan		VS: E IV b; 21, Ämbetsberättelse 1947 VPA: Kyrkorådsprotokoll
1926	Vård/underhåll – interiör	Inre renovering; <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkorummets två medeltida valv omkalkades och försågs med målningar som framställde evangelisterna. • Elektricitet installerades i kyrkan. 	Arkitekt Yngve Lundström Artist Torsten Norberg	VPA: O I a: 1 VS: E IV b; 21, Ämbetsberättelse 1927 Kilström, s 11
1927	Specifika inventarier – kyrkklocka Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Västmanlands största medeltida kyrkklocka utan inskription sprack och måste lagas. Kyrkogården utvidgades.	Klockgjutare Bergholtz, Stockholm	Ahlberg, s VPA: O I a: 2 VLM: Gravvårdsdokumentation
1932	Vård/underhåll – exteriör	Yttre upprustning; <ul style="list-style-type: none"> • Fasaderna lagades och avfärgades • Plåttaket lagades och ommålades • De gamla urtavlor av zink ersattes med nya av koppar 	Arkitekt C O Hallström Murarmästarna Sigurd Andersson & K G Vester, Fläckebo Målarmästare Hallbrink, Salbohed (tornuret) Plåtslagare Berggren, Sala (plåttaket)	Sala allehanda 1932-09-30 Salaposten 1932-09-28
1935	Fast inredning – orgel, orgelverk	Ny 17-stämmig orgel installerades, med bibehållande av gamla orgelfasaden, som dock höjdes med en halvmeter då gallerverk sattes under piporna.	Orgelbyggeri A Magnusson, Göteborg	Kilström, s 16 Redelius, s 14
1947		Vid visitation påtalades att ”fönstren i kyrkan vore orimligt stora och borde minskas ned”		VS: E IV b; 21, biskopsvisitation 24-26/10 1947
1950	Nybyggnad	Bårhus uppfördes nordväst om kyrkan. Det fick slätputsade, vita fasader och sadeltak täckt med lertegel. Dörrarnas smide gjordes av K J Hansson och stembänkarna av Erik Möller, båda från Sätrabrunn.	Arkitekt Edvard Lundqvist, Västerås	Redelius, s 6 VLM: Gravvårdsdokumentation

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1952	Teknisk installation - värme	Kyrkan fick elektrisk värmeanläggning; I anläggningen ingick bänkradiatorer, panelradiatorer, plåtradiatorer och rörvärmare. Järnkaminen från 1923 avlägsnades.	Älvkarleby kraftverk, Västerås-kontoret	VPA: O I a: 2; program 1949-10-19, slutintyg 1952-06-05
1956		Inför kommande upprustning konstaterades stora fuktskador i murverkens nedre 80-100 cm.		VPA: O I a: 2
1956-57	Ändring – ombyggnad – exteriör Ändring – ombyggnad – interiör	Stor yttre upprustning; <ul style="list-style-type: none"> • Tornet fick ny täckning av 0,6 mm kopparplåt i storlek 60x90 cm med alla skarvar dubbelfalsade. • För att komma tillrätta med stigande markfukt lades dränering utmed östra gaveln och långsidorna (2 st 3" dräneringsrör i singel och stampad återfyllning) • Sockeln och en del av grundmuren under mark fogades med cement för att hejda vatten från att tränga in. • Fasadens puts lagades med KC-bruk, avfärgades med bruten KC-färg. • Långsidornas fönsteröppningar förminskades och befintliga järnfönster ersattes med dubbla fönster i trä. I de inre bågarna sattes blyinfattat nyantikglas. Korgavelns fönster från 1894 behölls dock. • Inne i kyrkorummet lades nya fönsterbänkar av kalksten. 	Arkitekt Einar Lundberg Huvudentreprenör C N Lundgren, Fläckebo	VPA: O I a: 2; Arbetsbeskrivning Slutbesiktning takplåt 1956-05-22, faktura från huvudentreprenör 1957-10-22 Ek slutredovisning VLM: Skrivelse efter putsundersökning 1990-03-23
1960	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Kyrkogården utvidgades i slutningen mot Fläcksjön. (förslag till utvidgning av nedre kyrkogården av Gösta Hagberg 24/1 1961). Rökelsekar restaurerades.	Gösta Hagberg (förslag 24/1-1961)	Kilström, s 19 VLM: Gravvårdsdokumentation
1961	Ändring – ombyggnad, interiör	Sakristian förnyades; <ul style="list-style-type: none"> • Dörröppning togs upp på östra sidan, så att det blev möjligt att komma direkt in i sakristian utan att passera kyrkorummet. Dubbel ingångsdörr gjordes med furukarmar, lamellkonstruktion och klädda med knivskuren fanér. På utsidan gjordes dessutom kopparbeklädnad. • Befintliga fönster ersattes med kopplade • Vägghasta förvaringsskåp byggdes på västra sidan • Eldstaden reparerades. • Befintligt betonggolv lagades med cement, asfaltströks och belades med golvtegel • Innerväggarna lagades med KC-bruk och ommålades. • Ytterväggarna lagades runt nya dörröppningen 	Arkitekt Einar Lundberg Entreprenör C N Lundgren, Fläckebo	VPA: O I a: 2; Arbetshandling 1960-09-06 Egna noteringar
1964	Ändring – begravningsplats/kyrkogård	Urnlund anlades		Kilström, s 19
1968		Bjerkings ingenjörbyrå gjorde besiktning av uppkomna valvsprickor. De bedömdes ej vara av allvarlig art. Däremot konstaterades att takfotens murverk satt oroväckande löst och att rötskador förekom i kyrkorummets brädgolv.	Eric Berggrund, Bjerkning ingenjörbyrå AB	VPA O I a: 2; Orienterande beskrivning 1968-11-29 Bjerkning ingenjörbyrå

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1969	Teknisk installation - el	Klockringningsapparat installerades		VPA O I a: 2
1971	Ändring – ombyggnad, interiör Vård/underhåll – interiör Vård/underhåll – exteriör	<p>Stor inre renovering;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingångstrappa vid västra ingången omlades • I kyrkorummet upptogs befintliga golv och underliggande fyllning • Nya undergolv av lecablock lades • Nya golv bestående av spånplattor som täcktes med sisalmatta. • Valv och väggar i kor och kyrkorum rengjordes med franskröd • Snickerier på predikstol, altarpupsats och altarring lagades och dess målning rengjordes - retuscherades. • Bänkinredning och väggpaneler ommålades • Gravhällen som tidigare haft den platsen flyttades till södra ingångens golv. • Under orgelläktaren byggdes brudkammare, toalett, förråd och garderob. Tillkommande väggar målades med äggoljetempera. • Vapenhusets golv samt läktartrappor behandlas med ofärgad lack. • Bröstpanel flyttades från väggen bakom brudkammaren till utrymmet under predikstolen. • Läktarbarriärens stänkmarmorering rengjordes och retuscherades • Taket under läktaren ommålades med äggoljetempera • Vapenhusets väggar avfärgades <p>I anslutning till de inre arbetena blev plåttaket lagat och ommålat.</p>	<p>Arkitekt Lars Holmer, Stockholm</p> <p>Bjerking ingenjörbyrå AB</p> <p>Konservator Alf Hedman, Gävle</p>	<p>Kilström, s 5</p> <p>VPA: O I a; 3, Byggnadsbeskrivning 1970, rev 13/1 1971 Slutbesiktning 1971-08-26 Rapport från konservator Alf Hedman 1971-08-30</p>
1984	Vård/underhåll – exteriör	<p>Stor yttre renovering.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fasaden blåstrades, lagades och kalkavfärgades. • Putsning skedde med Stråbrukens kalkbruk special, avfärgning med Strå kalkfärg. • Plåten på långhusets tak visade sig vara i så dålig kondition att den kasserades och ersattes med ny, fabrikslackerad plåt. • Grindstolparna riktades, nya sulor göts 	Knut Åkesson, ECS-teknik (projektering)	VLM och VPA: Slutbesiktningsprotokoll och slutrapport från ECS-teknik 1984-08-13
1992	Ändring – ombyggnad, interiör	Trappa byggdes från kyrkorummets norra sida till orgelläktaren		VPA: handlingar
1995	Fast inredning – orgel, orgelverk	Kororgel från Robert Gustavssons orgelfirma installeras. För dess skull hade korgolvet utvidgats.		Kilström, s 16 VLM: Rapport 1993-12-14
1997	Ändring – ombyggnad, interiör	<p>Sisalmattan och underliggande spånplattor i långhusets golv revs upp på grund av missluk. Istället lades trägolv av 8-furubräder, samma nivå i bänkkvarter och mittgång. Golvet oljades.</p> <p>Elektriska uppvärmningen blev styrreglerad. Ljusreglering samt ny klockringning installeras Förvaringslådor byggs väggfasta i sakristian.</p>		VLM: Rapport 1997-07-30, dnr 97: 132-316 och Rapport 1999-01-29, dnr 97: 294-316 Kilström, s 5

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1998	Ändring – begravnings- plats/kyrkogård	Ytterligare en öppning i kyrkogårdsmuren togs upp, mot nordväst, avsedd för begravningstransporter och utryckningsfordon. Järngrindar från 1800-talet återanvändes till muröppningen. Vapenhusets väggar och tak målades. (Kyrkan får en kormatta komponerad av Lena Hultman)		VLM: Rapport VPA: Besiktnings- protokoll Kilström, s 14
1999	Vård/underhåll – exteriör	Ny högtalaranläggning installerades Sakristians skorsten reparerades		VPA: Faktura VLM: Rapport 1999-11-09, dnr 98: 358-316
2000	Specifika inventarier – altarskåp	Altarskåpsdörrar från 1625 restaurerades och sattes upp på långhusets södra vägg. De hade under lång tid förvarats i f d sockenmagasinet.	Gabor Pasztor, Nerike- konservatorn	VLM: Konservators- rapport 2000-10-25
2003	Vård/underhåll – exteriör	På sensommaren blåstrades södra takfallets plåt ren från tidigare lack. På hösten skedde ommålning med svart alkydoljefärg. (Ny altarduk med knypplad spets anskaffas.)		VLM: Rapport
2004	Vård/underhåll – interiör	Vapenhusets golvbjälklag isolerades. Befintligt golvplank lades tillbaka. Komplettering med två nya lampor i sakristian Kyrkorummets ventilation förbättrades genom några enkla åtgärder.		VLM: rapport 2004-04-08, Dnr VLM 020046 VPA: Fakturor